

Afreportering af projektet
”Viden vi deler med andre – et elevprojekt om selvmord og selvmordsforebyggelse”
gennemført på Social- og sundhedsskolen i Odense, marts 2003.

Inspireret af et seminar i marts 2002 ved Center for selvmordsforskning for undervisere ved forskellige uddannelsesinstitutioner, søgte vi og fik midler til et forsøgsprojekt ”Viden vi deler med andre – et elevprojekt om selvmord og selvmordsforebyggelse.” Vi valgte, at afgrænse projektet således, at det foregik på social- og sundhedsassistentuddannelsen. Dels fordi vi mente, at undervisning i temaet selvmord og selvmordsforebyggelse bør gribes forskelligt an, afhængig af om det er grundforløbselever, social- og sundhedshjælperelever, social- og sundhedsassistentelever eller PGU-elever undervisningen rettes til, og fordi vi i første omgang ville afprøve ideen i en mindre del af skolen.

Baggrunden for projektet var:

Elever, der optages på social- og sundhedsassistentuddannelsen har for størstepartens vedkommende en baggrund som social- og sundhedshjælper. De resterende har næsten alle erfaringer fra social- og sundhedssektoren som sygehjælper, beskæftigelsesvejleder o. lign..

Alle nuværende social- og sundhedsassistentelever har således gennem deres praktikforløb og/eller arbejds erfaringer (som social- og sundhedshjælper) mødt ældre og meget syge borgere med alvorlige tegn på mistriivsel fysisk som psykisk, og som implicit eller eksplicit har signaliseret tab af livsmod eller som konkret har anmodet om hjælp til at få afsluttet livet.

Det kan ofte være svært for elever at håndtere den ”belastende” viden i en travl hverdag, hvor man som elev endnu ikke har fundet sit eget faglige og personlige ståsted på praktikstedet. Der er derfor brug for, at man allerede i elevtiden arbejder bevidst med fordelene ved at dele en vanskelig viden med andre for at kunne udvikle en kvalitativ og professionel hjælp til den selvmordstruede borger.

Den aktuelle undervisning i social- og sundhedsassistentuddannelsen er p.t. ikke bygget systematisk og tværfagligt op omkring selvmordstruede ældre/ syge vinklet med det formål at ”afprivatisere” den tunge viden, som kan virke handlingslammende på eleverne. En overlevelsesstrategi kan derfor være at indkapsle viden og dermed også løsningsforslag, der kan virke selvmordsforebyggende.

Med elevprojektet "Viden vi deler med andre, et elevprojekt om selvmord og selvmordsforebyggelse" sigtes der på at øge opmærksomheden på selvmordssignaler, og samtidig sigtes der på, at eleverne bibringes en forståelse for værdien af kollegiale netværk m.h.p. at udvikle professionelle håndteringsmetoder overfor målgruppen (de selvmordstruede ældre/syge).. Der er forudgående arbejdet bevidst og målrettet med tavshedspligt-etik- og kommunikationsformer.

Endvidere så vi med udgangspunkt i projektet en mulighed for at lave et forsøgs- og udviklingsarbejde, hvor vi samtidig med at introducere et relevant emne, kunne tage udgangspunkt i intentionerne med reformen af de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser.

I Undervisningsministeriets Bekendtgørelse nr. 1073 af 17/12/01 om de grundlæggende social- og sundhedsuddannelser er det beskrevet, at undervisningen skal tilrettelægges som helhedsorienteret tværfagligt tilrettelagt undervisning omkring temaer § 8 stk. 2.

Vi så også i ideen en mulighed for eleverne, til at udvikle såvel faglige som personlige kompetencer, hvilket vægtes højt i bekendtgørelsen. De faglige og personlige kompetencer skal i tilrettelæggelsen af uddannelsen udgøre en helhed § 3.

Uddannelserne skal hos eleverne udvikle personlige kompetencer, som omfatter social kompetence samt lærings- og udviklingskompetence § 11.

Formål med undervisningen er:

At social- og sundhedsassistentelever opnår en øget opmærksomhed overfor selvmordssignaler hos ældre og/eller meget syge borgere, samt udvikler deres professionelle handlekompetence overfor målgruppen.

Målet med undervisningen er, at social- og sundhedsassistenteleverne:

- opnår viden om selvmordssignaler og selvmordsadfærd hos ældre og/eller meget syge borgere,
- bliver bevidste om egne og andres holdninger i forbindelse med selvmord og selvmordsforsøg for herigennem at opnå forståelse for holdningers betydning i forhold til selvmordsforebyggelse,
- opnår en viden om begrebet livsmod, og deres rolle som professionelle for at være med til at skabe en dagligdag for borgeren, hvor dennes livsmod styrkes,

- opnår forståelse for deres rolle som professionelle hos borgere og patienter med selvmordsadfærd og selvmordstanker, for at være med til at skabe muligheder for den enkelte til at leve et liv med livskvalitet,
- opnår en viden om og øvelse i kommunikation således de, indenfor eget ansvars og kompetenceområde er bevidste om vigtigheden af den gode samtale hos borgere med selvmordstanker,
- opnår kendskab til samarbejdspartneres kompetenceområder og betydningen af tværfagligt samarbejde i forhold til selvmordsforebyggelse,
- opnår handlekompetence indenfor eget ansvars og kompetenceområde i forhold til problematikker vedrørende selvmordsforsøg og selvmord,
- opnår forståelse for brugen af kollegaer og kollegiale netværk i forbindelse med egne oplevelser og erfaringer hos selvmordstruede borgere, der har forsøgt eller udført selvmord,
- opnår kendskab til hvor de kan søge yderligere viden om selvmordsforebyggelse,
- opnår viden om pårørendes svære situation hos borgere der har forsøgt eller udført selvmord, samt viden om hvor de kan henvise pårørende til, for at søge hjælp.

Forløbet som vi havde tænkt det:

Projektet er et tværfagligt projekt, hvor de forskellige fag i social- og sundhedsassistentuddannelsen er integreret, da fagområderne tilsammen giver en god basis for at arbejde ud fra et helhedssyn. På et optag af social- og sundhedsassistentuddannelsen (1 optag, svarer til 3 hold = ca. 70 elever) afsattes der Aøremærket” undervisningstid til, at eleverne i deres 2. skoleperiode i 3 dage (= 18 lektioner) arbejdede med projektet AViden vi deler med andre, et elevprojekt om selvmord og selvmordsforebyggelse” ud fra nedenstående skitse:

Tider	Mandag	Tirsdag	Onsdag
8.10-9.45	- Fælles introduktion - Begrebsafklaring - Overordnet fælles teori	Arbejde i workshops (ca. 7 workshops)	Opstille og klargøre til formidling i fællestimerne.
10.00-11.35	- Præsentation af workshops.		Formidling af arbejdet i workshops på fællestimerne
12.05-13.40	Oplæg ved gæstelærer		Evaluering og opsamling.

Vi ønskede dagene afholdt fra mandag til onsdag, idet det ville være naturligt, at fællestimerne for alle skolens elever kunne indgå i undervisningsforløbet. På Social- og sundhedsskolen i Odense er der jævnligt fællestimer, med et indhold der er relevant for alle skolens elever. Timerne afholdes på onsdage.

Skolens lektioner er normalt opdelt i dobbeltlektioner, dette er illustreret i nedenstående skitse, vi mente dog, at arbejdet i workshops måtte foregå tidsmæssigt meget forskelligt i de forskellige workshops afhængig af elever, undervisere og processen.

Indholdet i de 3 dage var tænkt således:

Mandag:

Fælles begrebsafklaring, og overordnet fælles grundlæggende teori.

Eleverne præsenteres for mulighederne i de forskellige workshops. Der udleveres et skema til ønsker og prioritering.

Oplæg ved gæstelærer om etik og holdninger.

I lektionerne hvor gæstelæreren har oplæg, fordeles eleverne i workshops og dagen afsluttes med besked om, hvilke workshops de skal arbejde i den følgende dag.

Tirsdag:

Eleverne arbejder i workshops. I de enkelte workshops deltager såvel en gæstelærer (specialist inden for workshoppens tema) som en underviser i Social- og sundhedsassistentuddannelsen, som inspirator og tovholder.

Undervisningen foregår i en af skolens undervisningsfløje, med dertil hørende klasselokaler, fællesarealer og grupperum. Vi forestiller os et ”åbent” rum hvor eleverne bevæger sig rundt og lader sig inspirere.

Foreløbige overskrifter til workshops:

- Myter og fordomme
- Holdninger
- Livsmod og livskvalitet
- Hvor finder vi hjælp?
- Alvorligt syge og selvmordsforebyggelse.
- Ældre og selvmordsforebyggelse.
- Mennesker i krise og selvmord.
- Pårørende.
- Hvordan passer vi på os selv og hinanden som professionelle?

Det er tænkt sådan, at nogle emner vil indgå i alle workshops, eks. holdninger, livsmod, kommunikation, ansvar og kompetence, forskellige aldersgrupper, samarbejdspartnere og netværksarbejde.

Onsdag:

Eleverne færdiggør arbejdet i workshops.

Der vil være et kort fælles oplæg i fællestimerne om selvmord og selvmordsforebyggelse, hvorefter resten af skolen inviteres til undervisningsfløjen for at besøge workshops og forskellige udstillinger og oplæg.

Dagen afsluttes med social- og sundhedsassistentelevernes evaluering af undervisningen:

- Elevernes egen refleksion over undervisningen i forhold til dem selv som professionelle.
- Evaluering af selve forløbet med forslag til ændringer.

I undervisningsforløbet skulle alle uddannelsens fag og undervisere inddrages, således at tværfagligheden blev tydeliggjort for eleverne.

Mange forskellige undervisningsmetoder var tænkt anvendt, for herigennem at tilgodese elevernes forskellige læringsstile. (f.eks. foredrag, samtale og diskussion, øvelser, individuelt arbejde og gruppearbejde, samt workshops.)

Ligeledes skulle IKT samt andre tekniske hjælpemidler inddrages i undervisningen.

Forberedelserne i lærergruppen til afholdelse af projektet:

I september 2002 fik vi positivt svar på vor ansøgning ved Center for selvmordsforebyggelse.

Vi fortalte kort om ideerne og tankerne med projektet på lærergruppemøder undervejs i den første proces og oplevede interesse og opbakning.

Derefter fulgte en tid hvor vi indsamlede viden om emnet. Blandt andet deltog vi i seminarer om selvmord og selvmordsforebyggelse. Vi samlede materialet i en mastermappe, som alle i lærergruppen havde adgang til. Selve gennemførelsen af projektet skulle ske marts 2003, og vi havde alle i organisationen rigeligt andet at se til, så projektet lå i dvale i en periode.

Januar 2003 holdt vi et oplæg om projektet på et lærergruppemøde. Vore kolleger havde fået udleveret kopi af ansøgningen til projektet, med beskrivelse af formål og tanker om forløbet, 1 uge før mødet. I oplægget gennemgik vi tankerne bag projektet, og selve forløbet, hvilket alle jo var kort orienteret om tidligere i forløbet.

Vi bad vore kolleger i organisationen om at overveje hvilke bud de havde i forhold til selve undervisningen, der jo var tænkt som tværfaglig tematiseret undervisning.

Vi fik meget få spørgsmål den dag, nogle få tilkendegivelser på at det ”da var interessant”, men ingen tilsagn om at deltage. Flere af vore kolleger var inde på, at de intet havde at byde på i forhold til den tematiserede undervisning i det emne. På mødet opfordrede vi kollegerne til at bruge mastermappen, og tænke videre i forhold til ideer til undervisningen i projektet. Vi aftalte at de skriftligt skulle melde tilbage med, hvordan de kunne bidrage til projektet.

På næste møde skulle det så afklares, hvem der skulle deltage, og med hvad. Inden da havde vi fået nogle få tilbagemeldinger på hvad de øvrige undervisere mente, de kunne bidrage med, der var ikke mange, der så sig i stand til at undervise på dette forsøgs- og udviklingsarbejde, og det de tilkendegav at undervise i svarede ikke helt til vore tanker. På det tidspunkt blev vi som tovholdere opmærksomme på, at ikke alle var så begejstrede for projektet som vi. Vi forsøgte endnu engang at

sælge vore ideer, og vores egen begejstring, og forsøgte at opmuntre de andre til at deltage. Inden mødet var færdigt havde vi undervisere til at deltage i projektet, men det var ikke klart, hvordan vi skulle bruge hinandens ressourcer. Vi opfordrede derfor vore kolleger til, at beskrive de workshops de kunne tænke sig at udbyde. På det tidspunkt havde vi indset, at det var nødvendigt, at vi lod det være mere frit og op til den enkelte underviser med hensyn til indholdet i workshopperne.

I perioden op til forløbet, var vi som tovholdere lidt nervøse for forløbet, idet alle var stressede, og havde mange andre bolde i luften.

Vore bekymringer var dog spildte. Der kom følgende forslag til workshops:

- Formidling til skolens øvrige elever om forebyggelse af selvmord.
- Holdninger, livsmod og den professionelle omsorgsperson.
- Eutanasi – skal selvmord altid forhindres?
- Signaler fra selvmordstruede.
- Regler og statistik om selvmord, aktiv og passiv dødshjælp.
- Hvad sker der med os som plejepersonale, når vi oplever et selvmord eller en patient truer med selvmord? Hvor kan vi finde hjælp og vejledning?

Det videre forløb:

Derefter fulgte nu den endelige planlægning af forløbet. Underviserne til de forskellige workshops beskrev kort indhold, formål og undervisningsform til de enkelte workshops. Materialet blev samlet med en introduktion på skrift om det overordnede formål med dette tema, og en beskrivelse af de 3 dage. (Se bilag 1) Dette fik eleverne udleveret 1½ uge før afholdelse af undervisningen. De skulle på et medfølgende skema prioritere hvilken workshop de ønskede at arbejde i, skemaet skulle afleveres 3 dage før afholdelse af undervisningen, hvorefter vi fordelte eleverne i de forskellige workshops.

Skemaet for de 3 dage ændrede sig lidt undervejs, bl.a. fordi vi ønskede et fælles oplæg ved Elene Fleicher med et foredrag om ældre og selvmord. Hun kunne kun om tirsdagen, så det oplæg der var tænkt afholdt mandag blev ændret til tirsdag.

Vi havde i første omgang tænkt at forskellige gæstelærere skulle deltage i workshopperne, men det var ikke praktisk muligt at få dette gennemført, hvorfor lærergruppen selv stod for undervisningen i workshopperne.

Skemaet for de 3 dage kom derfor til at se således ud:

Mandag 8.10 – 9.45 Intro til tema i salen v. Vibeke T. og Lisbeth N.	Tirsdag 8.10 Foredrag i salen v. Elene Fleicher.	Onsdag 8.10-10.45 Materiale fra Workshops udstilles i B-fløjen.
10.00 – 11.35 Arbejde i workshop B-fløjen.	Ca. 11.00 slutter foredrag. 11.00-11.35 arbejdes i workshop B-fløj.	11.00-11.35 Indlæg om temaet for skolens elever i fællestime/ Udstilling af materiale fra workshops.
12.05 – 13.40 Arbejdet i workshop fortsætter. B-fløj.	12.05 – 13.40 Arbejde i workshop. B-fløj.	12.05 – 13.40 Evaluering i salen

Vi havde aftalt med den gruppe af elever og undervisere der står for fællesstimernes indhold, at vi ønskede, at benytte fællestimerne i den uge hvor undervisningsforløbet skulle afholdes, til at holde et oplæg om selvmord og selvmordsforsøg for skolens øvrige elever, samt invitere dem til den udstilling, som de 3 dage skulle ende ud i.

Det største problem vi fik i den endelige planlægningsfase var da vi opdagede, at vores ide med at samle undervisningen i lokaler i en bestemt fløj, med et fællesrum i midten ikke kunne lade sig gøre. Vi ønskede al undervisningen samlet i denne fløj, således at eleverne, selv om de arbejdede i forskellige workshop kunne besøge hinanden, diskutere og lade sig inspirere. Desværre kunne vi kun få lokaler spredt rundt på skolen, men valgte alligevel at benytte fællesrummet til at danne rammen om en udstilling. Desværre var det i sidste øjeblik at vi fik overblik over lokalesituationen.

Afholdelse af undervisningen.

Undervisningsforløbet fandt sted mandag til onsdag i uge 9 2003. Eleverne havde da været i gang med 2. skoleperiode i ca. 4 uger, og havde netop afsluttet undervisning i et andet tema.

De havde afleveret ønsker til workshopperne, og var fordelt i disse. Nogle enkelte havde ikke fået deres 1. prioritering, men ellers havde deres ønsker nogenlunde fordelt sig jævnt til de forskellige workshops.

Mandag startede vi med fælles introduktion til undervisningen af alle eleverne i de 3 klasser.

Introduktionen indeholdt:

- Indledning hvor vi gennemgik følgende:
  - Hvorfor dette tema?
  - Fokus er den professionelles rolle i arbejdet med mennesker der har begået eller forsøgt selvmord.
  - Gennemgang af skemaet, med forklaring om indhold i oplæggende, samt opfordring til at arbejde videre med temaet i workshopperne. Eleverne blev opfordret til at gå på besøg hos hinanden i workshopperne og blive inspireret.
  - Afklaring af at det i arbejdet med temaet, er det tænkt at eleverne skal inddrage den viden de har erhvervet igennem deres uddannelse på nuværende tidspunkt.
  - Opfordring til eleverne om at de undervejs overvejer, hvordan de kan tage deres viden med sig videre, og gøre brug af den både i praktikken og som færdige social – og sundhedsassistenter.
  - Snak om at temaet her er selvmord og selvmordsforebyggelse, men meget af det de kommer til at arbejde med, vil kunne føres over på andre problemstillinger, eks. ensomhed.
  - Information om at der onsdag vil blive evalueret såvel skriftligt som mundtligt

- Gennemgang af definitioner på selvmord og selvmordsforsøg.

- De seneste tal om selvmord og selvmordsforsøg. Statistikker.

- Risikogrupper, hvem er i størst fare?
  - Unge
  - Ældre
  - Andre

- Myter og fakta om selvmord og selvmordsforsøg. Gennemgang.

Derefter gik eleverne i gang med det fælles arbejde i de forskellige workshops. Der blev arbejdet på mange forskellige måder, med såvel oplæg, gruppearbejder, diskussioner, arbejde med pc-erne, fremstilling af materiale til den fælles udstilling.

Tirsdag startede med det fælles oplæg om ældre og selvmord. Her blev virkelig arbejdet med holdninger. Der var oplæg der blev suppleret med en livlig og indholdsrig debat, hvor eleverne var særdeles aktive.

Derefter arbejdede eleverne videre i deres workshops.

Onsdag formiddag arbejdede eleverne med at færdiggøre den fælles udstilling, og gøre klar til et oplæg for alle skolens elever. Det summede af liv og kreativitet, og der blev snakket meget på kryds og tværs af de forskellige workshops. Eleverne var meget optaget af denne proces, og gjorde meget ud af at motivere skolens øvrige elever til at komme og høre det fælles oplæg i fællestimerne. Udstillingen blev flittigt besøgt, og den stod 14 dage efter forløbet, for at give så mange som muligt mulighed for at besøge den.

De elever der havde deltaget i den workshop der skulle formidle for resten af skolen, lavede en meget fin formidling. Desværre var det ikke mange af skolens øvrige elever der valgte at høre oplægget.

Afslutningen på arbejdet med dette tema foregik med de 3 klasser samlet. Det materiale, som eleverne havde udarbejdet i de forskellige workshop blev samlet i et kompendium, som alle elever fik udleveret en kopi af.

Eleverne fik udleveret et skriftligt evalueringsskema (se bilag 2), som de derefter udfyldte.

Endvidere fik hver elev udleveret et skema til egen refleksion over udbyttet af de 3 dage (se bilag 3). Dette skema er kun beregnet til brug for den enkelte elev.

Til slut lavede vi en fælles mundtlig evaluering, hvor der var mulighed for at uddybe den skriftlige.

Elevernes evaluering.

Eleverne har evalueret arbejdet med temaet meget positivt. I det følgende følger et uddrag af deres mundtlige kommentarer, som de blev sagt:

- *”Startede mandag morgen med en negativ følelse, med en stemning af ”Åh nej, ikke mere tema” – orkede ikke. Men det har været meget positivt, har oplevet en dejlig ro, positivitet og god stemning på tværs af klasserne.*
- *Rigtigt, rigtigt godt – godt samarbejde om temaet. Hvad med at samle alle landets social- og sundhedsklasser til et fælles arbejde med temaet. Med erfaringsudveksling og fælles arbejde?*
- *Godt, men ærgerligt at vi ikke fik det hele med, der var foregået i de andre workshops. Måske er vi gået glip af noget. Hvad nu til eksamen, så kan jeg jo kun det fra min workshop?*
- *Gik ind i det med en negativ stemning, fordi det er et stort emne, bange for at der ikke blev arbejdet i dybden med temaet, men det har været rigtigt godt. Det er bare ærgerligt at det altid er de samme elever der ikke er til stede, derfor de samme der laver arbejdet.*
- *Godt at vi har fået materialet fra de andre workshop. Det vil hjælpe os fremover.*
- *Havde ikke fået det jeg havde valgt, fik workshop statistik. Kunne have brugt 2 timer på det, ikke mere. Det var godt, god gruppe hyggeligt, har lavet noget i workshop onsdag der var spændende.*
- *Svar på ovenstående fra anden elev: Synes det var en meget spændende workshop, med utroligt mange spændende vinkler på temaet. Fik meget ud af denne workshop, og vil nu glæde mig til at læse mere om det der er arbejdet med i de andre workshop.*

- *Svar fra anden elev på forrige kommentar: Fik rigtig meget ud af arbejdet i workshop 4.*
- *Endnu en kommentar: Workshop 4 var god og lærerig.*
- *Teamarbejdet har været kanonfedt, kæmpeoplevelse, har fået meget ud af det, meget at tænke over og er slet ikke færdig.*
- *Når vi arbejder med sådan et tema, må vi jo selv finde ud af at gå positivt ind i det, arbejde med temaet, og finde ud af hvordan vi gør det her. Det er jo vores læring det drejer sig om. Vi kan bruge dette tema til meget i fremtiden.*
- *Det har været rart at hele assistentholdet har været samlet om dette tema, det var vi også i starten, men det er rart nu at se og mærke at der bundet holdninger og meninger på den enkelte og at disse kommer frem i arbejdet.*
- *Efter foredraget tirsdag var vores workshop underligt stille, men arbejdede videre med gruppens emne på en flot, stille, handlekraftig og konstruktiv måde. Vi kunne mærke Flow, på trods af, eller måske på grund af emnet. Det var meget livsbekræftende.*
- *Ide til næste gang, for der bør være en næste gang: Formidlingsgruppen vil gerne have noget af den viden der kommer frem i de andre workshop. Det kunne lade sig gøre ved at medlemmerne i formidlingsgruppen var med i workshopperne de første dage, og derefter lavede deres foredrag om onsdagen. Ikke god ide at vente med formidling til en uge senere, det er godt at temaet er samlet over nogle dage.”*

Den skriftlige evaluering er helt i tråd med ovenstående. Eleverne har flere gange efterfølgende i deres skoleperiode været inde på, at de fandt arbejdet med temaet "Viden vi deler med andre, et elevprojekt om selvmord og selvmordsforebyggelse" meget inspirerende.

Undervisernes evaluering.

Underviserne der deltog i projektet, har efterfølgende sagt at de fandt arbejdet med temaet meget interessant. De fleste var bekymrede inden forløbet start, idet de ikke følte sig godt nok rustede til

at undervise i temaet, idet emnet normalt ikke har været særligt højt prioriteret i uddannelsen. De har udtrykt at de havde meget glæde af den fælles mastermappe der var lavet til alle underviserne. Elevernes begejstring for arbejdet med temaet er blevet bemærket af underviserne, og har været inspirerende.

Tovholdernes evaluering.

Workshop ideen var og er vi begejstret for. De samlende punkter var fælles introduktion samt Elene Fleischers oplæg, hvilket fungerede utrolig godt. Desuden samlede vi materiale fra diverse workshops i et kompendium som eleverne fik udleveret. Dette gav eleverne et helhedsindtryk af hvad der var arbejdet med i alle workshops. Altså taler vi både om bred og specifik viden. Eleverne gav udtryk for, at de var interesserede i dette kompendium og anså det for at være et vigtigt samlende element i temaarbejdet.

Vi synes at kunne konstatere, at vore elever i den grad involverede sig i temaet. Arbejdet med holdninger og normer er vigtig, og vi kunne se, at både holdninger og normerne blev sat i fokus i temadagene, og at eleverne rykkede sig. De fik en faglig tilgang til temaet og dermed også mulighed for en ny base i forhold til at handle på selvmords signaler fra borgerne. Så faglig og personlig udvikling er klart til stede.

Når vi som tovholdere kan konkludere sådan omkring både faglig udvikling og personlig udvikling hos eleverne, så er det sikkert, at vi ønsker at tænke temaet ind som en fast del af undervisningen på 2. skoleperiode på Social- og Sundhedsassistentuddannelsen fremover.

Hvad vil vi gøre anderledes næste gang.

Som udgangspunkt påtænker vi at afholde kommende temaarbejde om forebyggelse af selvmord efter samme model. Det betyder form og indhold i store træk fastholdes.

Eleverne har i deres evalueringer givet udtryk for, at de oplevede dagene som vel tilrettelagte. Men vi er nu opmærksomme på, at lokaleplanen skal være bestemt i god tid, så vi kan samle eleverne i en fløj og dermed har større mulighed for at besøge hinanden i diverse workshops.

Vi må ligeledes tilstræbe, at få tid og ro til planlægningen af de kommende temadage. En god planlægning og udførelse kræver tid til eftertanke og et fyldigt refleksionsrum. Dette kan løses skemateknisk på den vis, at vi får minimum af undervisning i tiden op til temaet.

Implementering: Hvordan vil vi sikre at dette projekt vedbliver at være viden vi deler med andre ?

Vi er sikre på, at dette tema fremover vil få sin plads i Social- og Sundhedsassistentuddannelsen.

Vi tænker i øvrigt ”Forebyggelse af selvmord” ind som temadage på tværs af uddannelserne på skolen. Derved vil alle skolens elever få mulighed for, at få en viden der er så vigtig i forhold til sig selv som professionel og i forhold til de borgere, der har mistet livsmodet.

Desuden har vi tanker om, at udbyde kurser vedrørende ”Forebyggelse af selvmord” for uddannet personale.

Vi forsætter samarbejdet med Fyns Amts Ungdomsuddannelsesafdeling med henblik på udbredelse af dette forsøgs- og udviklingsarbejde såvel i Fyns Amt som på landsplan.

Så, alt i alt :

Samlet set, kan vi som tovholdere konkludere, at det har været en udfordrende og givende proces vi har været igennem omkring temaet her.

Frem for alt så er det meget positivt, at vi har troen på, at vore elever har bedre vilkår og redskaber til at tackle mødet med selvmordstruede mennesker efter temadagene. Desuden er det ligeledes positivt, at eleverne melder tilbage og fortæller, at de har fået meget ud af disse dage.

Vi er obs. på, at få den tid og den ro, der er vigtig og nødvendig i planlægningen af dette tema fremover samt opmærksomme på, at de praktiske ting som lokaleplan er på plads i god tid.

Vi siger mange tak for samarbejde og for inspiration til Center for Selvmordsforskning.

Lisbeth Nielsen og Vibeke Thorenfeldt.

Litteraturliste:

Andersen, Henrik, m.fl., "Social- og sundhedsassistent, uddannelse – udvikling – udfordring." Munksgaard, 2000.

"Forslag til handlingsplan til forebyggelse af selvmordsforsøg og selvmord i Danmark." Sundhedsstyrelsen, aug., 1998.

"Bilagssdel til Forslag til handlingsplan til forebyggelse af selvmordsforsøg og selvmord i Danmark." Sundhedsstyrelsen, aug., 1998.

Cullberg, Johan, "Dynamisk psykiatri." Hans Reitzels forlag. 1999.

Hansen, Lissi, "Sygepleje og sygdomslære." Munksgaard, 2000.

Oudshoorry, Karin og Fleisher, Elene "Ældre og selvmord i Vejle Amt." Vejle Amt, 2002.

Sørensen, Berit, "Fra tabu til myte". Faktaserien nr. 3, 2002, Center for selvmordsforskning.

Schiødt, Henrik, " Synspunkter på selvmord – en debatbog." Center for selvmordsforskning, Odense 1998.

Varming, Ole "Ældre menneskers selvmord." Faktaserien nr. 4, 2002, Center for selvmordsforskning.

Zøllner, Lillian, "Definitioner på selvmord og selvmordsforsøg." Faktaserien nr. 1, 2002, Center for selvmordsforskning.

Zøllner, Lillian, "Unge selvmordsforsøg og selvmordstanker." Faktaserien nr. 2, 2002, Center for selvmordsforskning.

Ældreforum, 1999, " Ældre, demens, depression og selvmord."

www-adresser:

www.livslinien.dk

www.selvmord.info

www.befrienders.org

www.efterladte.dk

www.selvmordsforebyggelse.dk